

KRIGSMANSKASSAN 4

Östra varvsgatan 4 a-c

DJURGÅRDEN



STADSHOLMEN



- 1** ÖSTRA VARVSGATAN 4A
- 2** ÖSTRA VARVSGATAN 4C
- 3** ÖSTRA VARVSGATAN 4B
- 4** TILLBYGGNAD FRÅN 1960-TALET
- 5** GÅRDSHUS



KVINNA UTANFÖR ÖSTRA VARVSGATAN 4B. FOTO FRÅN TIDEN OMKRING SEKELSKIFTET 1900, INNAN TILLBYGGNADEN FANNS. OKÄND FOTOGRAF. SSMF45595.



ÄLDRE BILD ÖVER ÖSTRA VARVSGATAN 4C, TROLIGTVIS FRÅN TIDEN OMKRING SEKELSKIFTET 1900. OKÄND FOTOGRAF. SSMF45596.

Fastigheten består av tre rödmålade, timrade och panelade hus från 1700-talet samt en tillbyggnad och uthus från 1960-talet. Dess karaktär och gruppering är utmärkande för den 1700-talsmässiga bebyggelsen med fristående, rödfärgade hus vid gatlinjen, förenade med plank.

Idag utgör bostäderna exempel på 1700-talets enkla boendemiljö. Ett av husen (hus nummer 1 på kartan) byggdes på med en våning under 1800-talet, övriga bevarar 1700-talets skala med små kvadratiska fönster.

Fastigheten Krigsmanskassan 4 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Djurgårdsstaden har en marin bakgrund. Under

1600-talet låg Båtsmansvarvet (senare Galärvarvet) på Djurgården, och Amiralitetet disponerade marken där Djurgårdsstaden nu ligger. År 1668 anlades här en vårdinrättning för "förflammat och wanfört sjöfolk" som 1675 kompletterades med en kyrkogård. Inrättningens bebyggelse, som var den första antydning till den nuvarande Djurgårdsstaden, bestod av fjorton små stugor som timrats på Åland. Flottan flyttade redan 1680 till Karlskrona och tog då med sina sjuka.

År 1724 anlades ett nytt skeppsvarv på flottans mark. Området delades 1735 upp i gator och kvarter



FASTIGHETENS GÅRDSRUM MED TERRASSER OCH PLANTERINGAR. FOTO: J. MALMBERG.

efter en plan som stadsingenjören Petrus Tillaeus hade upprättat. Enligt planens intentioner uppfördes en rad timrade stugor av timmerarbetarna vid varvet. Planen med smala gator som följer den kuperade topografin är väl bibehållen och stugorna utgör ännu stommen i många av dagens hus.

Djurgårdsvarvet, som tog över varvsverksamheten 1768, hade en storhetstid under 1700-talets senare del med Fredrik Henric af Chapman som skeppsbyggare. Under den tiden byggdes flera stenhus för varvets räkning. 1769 erbjöds varvsarbetarna också att friköpa sina tomter vilket ledde till att många hus byggdes på eller slogs samman till större enheter. Sedan Stockholms stad tagit över området vid Djurgårdsvarvets nedläggning på 1860-talet blev bebyggelsens marina anknäpning svagare. Byggnaderna gjordes om till flerbostadshus eller värdshus och den sociala homogenitet som dittills kännetecknat området ändrades.

På 1920-talet hotades husen av rivning, men när statliga Byggnadsstyrelsen tog hand om förvaltning-

en av området 1954 beslutade man om ett bevarande. Husen var dock i dåligt skick och behövde renoveras. Moderniseringen och upprustningen var ofta genomgripande och rena återuppbyggnader förekom. Stora delar av området kom 1985 i stadens och Stadsholmens ägo.

Djurgårdsstaden är Stockholms äldsta samlade stadsbebyggelse efter Gamla stan. Till skillnad från andra områden i staden dominerar trähusen. En- och tvåvåningshusen representerar både tillkomsten på 1700-talet och utvecklingen under 1800-talet med på- och tillbyggnader i tidens panelarkitektur. Det bibehållna gatunätet och planken som avgränsar de små grönskande gårdarna ger en tydlig karaktär av förindustriellt arbetarsamhälle. Intrycket förstärks genom ålderdomlig gatubeläggning och belysning.

HISTORIK

1700-talet

Fastigheten har en historik som är typisk för de äldre fastigheterna i Djurgårdsstaden. Kvarteret



HUS NUMMER 1 PÅ KARTAN VAR URSPRUNGLIGEN EN STUGA I EN VÅNING MEN BYGGDES PÅ TILL TVÅ VÅNINGAR UNDER 1800-TALET.
FOTO: J. MALMBERG.

Krigsmanskassan 4 gavs sitt nuvarande namn 1922, dessförinnan hette det kvarteret Kyrkogården. Huset vid Östra varvsgatan, nummer 1 på kartan, byggdes sannolikt vid Djurgårdsstadens etablering på 1730-talet som en timrad stuga i en våning. Den finns utpekad på Petrus Tillaeus karta över Djurgården 1736. Tomten ägdes vid tillfället av timmermannen Erich Nyman. Under 1800-talet byggdes huset på med en våning. År 1742 var timmermannen Samuel Ryberg fastighetens ägare. Sannolikt uppförde han ett hus, hus nummer 2 på kartan, under 1740-talet. Huset vid Bergsgränd, hus nummer 3a på kartan, uppfördes troligtvis under 1700-talet, det är dock oklart vilket årtal. År 1966 byggdes det ut mot väster, nuvarande hus nummer 3b på kartan.

1800-talets hyresgäster

Under tidigt 1800-tal ägdes fastigheten av vaktmästare Mathias Sundberg, därefter av kofferdisjömannen Johan E. Lindman. Lindman var mantalsskriven i den intilliggande fastigheten Krigsmanskassan nummer 6, vilken han också ägde. I en mantalslängd

från 1845 framkommer att det bodde fem personer i fastigheten med titlar såsom sjöman, timmerman, vaktmästaränka, skeppareänka och tjärkullare. Under 1860-talet ägdes fastigheten av arbetskarlen Carl Johan Lundquist och därefter maskinisten Johan Frans Lundquist fram till början av 1900-talet. Därefter övertog Stockholm stad fastigheten och numer ägs den av Stadsholmen.

Byggnadernas äldre karaktär och inredning

Det finns inte många källor som kan berätta om byggnadernas äldsta karaktär men troligtvis var inredningen enkel. Enligt en inventering från 1917 var husens volymer likt dagens, bortsett från hus nummer 3b och 4 som tillkom 1966.

Hus nummer 1 på kartan hade en dörr mot gården med fyrkantigt fönster och 1700-talsbeslag. Den övre våningen hade en utskjutande tillbyggd svalgång som delvis var inklädd med bräder. Till denna fanns en trappa på gården. I gaveln mot gården fanns en lucka med hasp och i gaveln mot gatan var en hög och tjärad stensockel samt fönster med enkla omfattningar.



HUS NUMMER 2 PÅ KARTAN MED VY MOT SÖDER. FOTO: J. MALMBERG.

Invändigt fanns murade spisar med murade kupor och i den nedre våningen en målad kakelugn.

Hus nummer 2 på kartan hade breda fönsteromfattningar som var målade i ljusblå kulör. Mot gården fanns en tillbyggd förstuga med plåttak och två fönster, det ena var försett med luckor. Huset var byggt med sparrtak utan kroppås. Åsnockarna var synliga på gaveln mot gården. Från förstugan klev man in i köket som var placerat i mitten av huset. På var sida om köket låg ett rum. Enligt inventeringen fanns en målad kakelugn och gångjärnsbeslag av 1700-talstyp i huset.

Hus nummer 3 på kartan bestod av en våning, brädfodrat och med ett tegeltäckt sadeltak. Invändigt fanns en förstuga och ett rum med murad spis. Väster om huset låg bodar.

Gården var kringbyggd med bodar. Mellan hus nummer 1 och hus nummer 4 låg en mangelbod som fram till 1916 tjänat som kostall. Enligt äldre fotografier bestod gårdsutrymmet av jord med träspångar, berg i dagen och rabatter.

Upprustning och renovering

År 1966 genomgick byggnaderna en omfattande modernisering av den dåvarande ägaren. Invändigt anpassades inredningen till tidens krav på bostadsstandard. Planlösningen gjordes om för att rymma moderna kök och våtutrymmen. Ingen äldre inredning bevarades. Hus nummer 3b nybyggdes som en tillbyggnad till den äldre delen, hus nummer 3a. På gården uppfördes hus nummer 4 som ett uthus med plats för förråd och sopor. År 1986 inreddes ett vindsutrymme i hus nr 3b.

BYGGNADSBESKRIVNING

Gårdsmiljö

Byggnaderna omger en gård på slutningen mellan Östra varvsgatan och Bergsgränd med inkörsportar mot båda gatorna. Gården är planterad och terrasserad med hjälp av stenmurar och staket. Mellan de olika nivåerna som består av singel, planteringar och gångar av sten går trätrappor. Gårdens karaktär skapades vid renoveringen 1966.



DEN MINDRE RÖDPANELADE STUGAN TILL HÖGER BYGGDES TILL MED EN HUSKROPP, DEN VÄNSTRA I BILD, UNDER 1960-TALET.
FOTO: J. MALMBERG.

Östra varvsgatan 4a, hus nummer 1 på kartan

Hus nummer 1 är ett tvåvånings bostadshus med gaveln mot gatan. Det står på en murad gråstenssockel. Fasaderna är klädda med rödmålad locklistpanel under ett tegelklätt sadeltak. Fönstren är kvadratiska med två utåtgående spröjsade bågar och omges av profilerade och vitmålade fönsterfoder. Dörrarna är vitmålade med fönster. Fönster och dörrar är från renoveringen under 1960-talet. Den östra fasadens andra våning har en balkong med en trappa till gården. Invändigt präglas huset av 1966 års renovering vad gäller ytskikt, kök och badrum.

Östra varvsgatan 4c, hus nummer 2 på kartan

Byggnaden är en våning hög med rödmålade och panelade fasader under ett tegelklätt sadeltak med plåtklädd skorsten. Fönstren är kvadratiska med en och två utåtgående och spröjsade bågar. De omges av vitmålade fönsterfoder. Huvudentrén mot gården

består av en brädklädd dörr. Fönster och dörrar är från renoveringen under 1960-talet. Invändigt präglas huset, likt de andra husen på gården, av 1966 års renovering vad gäller ytskikt, kök och badrum.

Östra varvsgatan 4b, hus nummer 3a och b på kartan

Huset består av två delar; mot öster står den äldre delen som har en lägre skala än den västra tillbyggnaden som uppfördes 1966. Båda delarna har rödmålade, panelade fasader och enkupigt sadeltak med plåtklädd skorsten. Fönstren är små och kvadratiska med två utåtgående spröjsade bågar som omges av vitmålade foder. I den tillbyggda delen omges gatufönstret av luckor. Entrédörren är vitmålade med ett fönster. Fönster och dörrar är från renoveringen under 1960-talet. Invändigt präglas huset av 1966 års renovering vad gäller ytskikt, kök och badrum. Den västra tillbyggnadens vind inreddes under 1980-talet.

Uthus

Uthuset, hus nummer 4 på kartan, uppfördes 1966 och ersatte en äldre bodbyggnad samt delar av en

äldre mangelbod. Byggnaden är panelad och taket är täckt av takpapp. På den östra fasaden finns fyra svartmålade bräddörrar till förråd och soprum.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktbehandlingsmaterial som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.